บทที่ 5

ปัจจัยและกระบวนการกลายจากคำนามเรียกอวัยวะเป็นคำบุพบท

ในบทนี้จะกล่าวถึงปัจจัยและกระบวนการกลายจากคำนามเรียกอวัยวะเป็นคำบุพบท คำบุพบทในที่นี้หมายถึงคำที่ต้องปรากฏร่วมกับนามวลีและมีตำแหน่งอยู่หน้านามวลี คำบุพบทไม่มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ แต่มีความหมายบอกบริเวณและคำบุพบทไม่เป็นหน่วยหลักของนามวลี จากข้อมูลพบว่ามีคำนามเรียกอวัยวะ 3 คำคือ *หน้า หลัง ข้าง* ที่กลายเป็นคำบุพบท

<u>ปัจจัยที่ทำให้คำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบท</u>

ปัจจัยที่ทำให้คำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทเป็นปัจจัยทางภาษาซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางความหมาย และ ปัจจัยทางวากยสัมพันธ์ และปัจจัยที่ไม่ใช่ปัจจัยทางภาษาซึ่งได้แก่ ปัจจัยอุปลักษณ์ ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยเรียงลำดับดังนี้คือ ปัจจัยทางความหมาย ปัจจัยอุปลักษณ์ และปัจจัยทางวากยสัมพันธ์

ปัจจัยทางภาษาคือปัจจัยเกี่ยวกับความหมายประจำคำที่มีอยู่ในตัวคำนาม คำนามในภาษาไทยล้านนาอาจแบ่งตามความหมายบอกบริเวณได้เป็น 2 ประเภทคือ

คำนามที่ไม่มีความหมายบอกบริเวณในตัวคำนาม คำว่า บริเวณ หมายถึง พื้นที่ภายในขอบเขตที่กำหนดไว้เช่น บริเวณบ้าน บริเวณโบสถ์ บริเวณวัด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525, 458) คำนามที่ไม่มีความหมายบอกบริเวณคือคำนามซึ่งความหมายประจำคำของมันไม่บ่งบอกบริเวณ คำนามเหล่านี้อาจเป็นคำนามที่มีความหมายบอกที่อยู่หรือบอกที่ที่เป็นจุดหมาย หรือไม่บอกทั้งที่อยู่หรือจุดหมาย ถ้าเป็นคำนามที่มีความหมายบอกที่อยู่หรือจุดหมาย คำนามเหล่านี้ก็จะปรากฏกับคำกริยาซึ่งต้องการกรรมบอกสถานที่ ที่อยู่ หรือจุดหมาย เช่นกริยา อยู่ ไป

(1) พิรพธิสัตว์ไพอยู่<u>ป่า</u>ด้วยลูกเมีย. . .(อ,45)
คำว่า ป่า เป็นคำนามที่มีความหมายบอกที่อยู่และปรากฏกับคำกริยา อยู่

(2) ท่านจักเข้าไพ<u>สำนักพระเจ้า</u>ด้วยเหตุอันใดนั้นชา (อ,23)
คำว่า สำนักพระเจ้า เป็นคำนามที่มีความหมายบอกที่ที่เป็นจุดหมายและปรากฏกับคำกริยา ไพ (หมายถึง ไป)

คำนามที่ไม่มีความหมายบอกบริเวณชนิดที่ความหมายไม่บอกที่อยู่หรือจุดหมาย หรือไม่บอกบริเวณเช่นคำว่า จีพอร (หมายถึง จีวร) เป็นคำนามที่ไม่มีความหมายบอกที่อยู่หรือจุดหมาย หรือไม่บอกบริเวณ หากต้องการบอกสถานที่ หรือบริเวณ หรือจุดหมายก็ต้องอาศัยคำบุพบทมาช่วย ดังตัวอย่าง

(3) ขอพื้อลูกมหาโพธิตกลง *เหนือ*<u>จีพอร</u>แห่งตูข้าแด่ ว่าอั้น (ตำนานพื้นเมือง,30)
คำว่า เหนือ เป็นคำบุพบทที่ช่วยบอกบริเวณที่ลูกมหาโพธิตกลงมา คือ "ข้างบน" จีพอร เนื่องจากคำว่า จีพอร ไม่มีความหมายบอกบริเวณในตัวคำนาม

(4) ยามนั้นพระมหาชินธาตุเจ้าผายปาฏิหาริย์แจ้งทั่วเมืองโยนทังมวลนั้นได้ 7 วัน 7 คืน แล้วศีพาเอารากฏแก้วจมลง*ใน*<u>ก้อนหิน</u>. . .
(ตำนานเชียงแสน,21)

คำว่า ใน เป็นคำบุพบทที่ช่วยบอกบริเวณที่ใกล้แก้วจมลงคือ "ข้างใน" ก้อนหิน เนื่องจากคำว่า ก้อนหิน ไม่มีความหมายบอกบริเวณในตัวคำนาม

คำนามที่มีความหมายบอกบริเวณในตัวคำนาม คำนามประเภทนี้เป็นคำนามที่มีความหมายประจำคำที่เอื้อให้หมายถึงบริเวณได้ คำนามประเภทนี้ได้แก่คำนามเรียกอวัยวะ ความหมายบอกบริเวณที่มีในตัวคำนามเรียกอวัยวะเกิดจากธรรมชาติของอวัยวะของร่างกายที่มีที่ (relative location) ของมันเอง ที่ของอวัยวะหนึ่งจะสัมพันธ์กับที่ของอวัยวะอื่นด้วย อวัยวะของร่างกายไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์อาจแบ่งออกเป็นบริเวณต่าง ๆ ตามลักษณะการเคลื่อนที่ของตาไม่ว่าจะเป็นในแนวตั้งแนวนอน หรือ การมองให้ลึกลงไป (depth focusing) ได้ดังนี้

บริเวณข้างหน้าด้านบน คือจาก หัว ถึง/และรวม อก
บริเวณข้างหลังด้านบน คือจาก คอ ถึง/และรวม เอว
บริเวณข้างบน คือจาก หัว ถึง บ่า/ไหล่
บริเวณข้างใต้ คือจาก ตะโพก ถึง เท้า (Svorou, 1988: 140)

บริเวณของอวัยวะต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันนี้ช่วยเอื้อให้คำเรียกอวัยวะกลายเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณ (spatial grams) (Svorou, 1988: 167) ปรากฏการณ์เช่นพบได้ในหลายภาษา สโวโรว (Svorou, 1988) ศึกษาภาษาต่าง ๆ 55 ภาษาที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายและพบว่าคำเรียกอวัยวะพัฒนาเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณต่าง ๆ ดังนี้

คำที่ใช้เรียกอวัยวะ	คำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณ
ตา หน้า หน้าผาก ปาก หัว นม หรือ อก	ข้างหน้า
หลัง ก้น ช่องทวารหนัก เอว	ข้างหลัง
หัว หลัง	ข้างบน
ก้น ตะโพก	ข้างล่าง
สีข้าง ซี่โครง ท้อง (หัวใจ ฯ)	ด้านข้าง

(ดัดแปลงจากตารางที่ 3 ของสโรวโร (1988, 132))

ตารางที่ 4 ตารางแสดงคำเรียกอวัยวะกับคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณ

คำที่ใช้เรียกอวัยวะ ตา หน้า หน้าผาก ปาก หัว นม หรือ อก กลายเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณข้างหน้า คำที่ใช้เรียกอวัยวะ หลัง ก้น ช่องทวารหนัก เอว กลายเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณข้างหลัง คำที่ใช้เรียกอวัยวะ หัว หลัง กลายเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณข้างบน คำที่ใช้เรียกอวัยวะ ก้น ตะโพก กลายเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณข้างล่าง คำที่ใช้เรียกอวัยวะ สีข้าง ซี่โครง ท้อง (หัวใจ ฯ) กลายเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณด้านข้าง

ไฮน์ และคณะ (Heine et al., 1991a: 126) ศึกษาภาษาอาฟริกัน 125 ภาษาก็พบว่า 80% ของภาษาที่ศึกษาใช้คำที่ใช้เรียกอวัยวะ หลัง เป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณข้างหลัง และ 47% ของภาษาที่ศึกษาใช้คำที่ใช้เรียกอวัยวะ หน้า เป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณข้างหน้า

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายภาษานี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์รับรู้พื้นที่โดยใช้ตัวเองเป็นศูนย์กลางและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ จากการที่มนุษย์วางตัวเองเป็นศูนย์กลางของจักรวาล สิ่งต่าง ๆ จึงสัมพันธ์กับมนุษย์ในสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้คือ ข้างบน หรือ ข้างใต้ตัวเรา ข้างหน้า หรือข้างหลังของตัวเรา และทางซ้าย หรือทางขวาของตัวเรา (Miller and Laird, 1976: 395)

อย่างไรก็ตามบริเวณต่าง ๆ ของอวัยวะของร่างกายมีมิติซึ่งได้แก่ มิติหน้า-หลัง มิติบน-ใต้ และมิติซ้าย-ขวา มิติหน้า-หลังเป็นมิติที่มีความเด่นน้อยกว่ามิติบน-ใต้ แต่ก็มีความเด่นกว่ามิติซ้าย-ขวา (Lyons, 1977: 691) แม้ว่ามิติหน้า-หลังจะเป็นมิติรอง แต่บริเวณข้างหน้าซึ่งมีมิติหน้าได้รับความสำคัญมากกว่าบริเวณอื่น ที่เป็นเช่นนี้เพราะอวัยวะในการรับรู้ของมนุษย์เช่น ตา หู จมูก ปาก ฯลฯ อยู่ด้านหน้าของร่างกาย และปกติมนุษย์เคลื่อนไปในทิศทางที่มนุษย์เผชิญหน้า และเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนก็ต้องเผชิญหน้า บริเวณข้างหน้าจึงสำคัญ

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่าคำเรียกอวัยวะเป็นคำที่มีความหมายบอกบริเวณในตัวเอง ความหมายดังกล่าวเอื้อให้คำเรียกอวัยวะกลายเป็นคำไวยากรณ์แสดงความสัมพันธ์ด้านบริเวณ ปรากฏการณ์ดังกล่าวพบได้ในหลายภาษา ในภาษาไทยล้านนามีปรากฏการณ์นี้เช่นเดียวกันกล่าวคือ มีคำเรียกอวัยวะ หน้า หลัง และข้างที่กลายเป็นคำบุพบทมีความหมายบอกบริเวณข้างหน้า บริเวณข้างหลัง และบริเวณด้านข้าง ตามลำดับ ตัวอย่างเช่น

(5) เจ้าจ่าบ้านก็มาทวยมาตั้งอยู่หน้าวัดบุพพาหั้นแล (ตำนานพื้น,106)

คำว่า หน้า เป็นคำบุพบทมีความหมายบอกบริเวณข้างหน้าซึ่งเป็นบริเวณที่ประธาน "เจ้าจ่าบ้าน" อยู่คือ "ข้างหน้า" วัดบุพพา

(6) เหตุว่าเย็นเหนือดหนาวนัก เขาจิ่งได้นอนข้างไฟเพื่ออั้นแล (หัตถกัมม์,75)

คำว่า ข้าง เป็นคำบุพบทมีความหมายบอกบริเวณด้านข้างซึ่งเป็นบริเวณที่ประธาน "เขา" นอนคือ "ด้านข้าง" ไฟ

คำว่า หน้า และ ข้าง ในตัวอย่าง (5) และ (6) ช่วยบอกบริเวณที่ตั้งของ "เจ้าจ่าบ้าน" และบริเวณที่นอนของ "เขา" ให้ชัดเจน ในตัวอย่าง (5) คำว่า วัดบุพพา เป็นคำนามที่มีความหมายบอกที่ตั้งของกริยา คำบุพบท หน้า มาช่วยทำให้บริเวณที่ตั้งของ "เจ้าจ่าบ้าน" ชัดเจนขึ้นคือ อยู่บริเวณข้างหน้าวัดบุพพา ในตัวอย่าง (6) คำว่า ไฟ เป็นคำนามที่ไม่มีความหมายบอกที่ตั้งหรือบริเวณจึงต้องการคำบุพบทมาช่วยบอกบริเวณที่นอนของ "เขา" ไม่เช่นนั้นประโยค *เขาจิ่งได้นอนไฟ ไม่สื่อความ

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทคือปัจจัยอุปลักษณ์ ตามความเห็นของอุลล์มันน์ อุปลักษณ์เป็นปัจจัยที่มีหลักการอยู่ที่ความคล้ายคลึงกันของสิ่งสองสิ่งและทำให้เกิดการเปรียบซึ่งอาจเป็นการเปรียบสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือเปรียบสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม (ดูบทที่ 2 ข้อ 3.2.1) เลคอฟฟ์ และจอห์นสัน (Lakoff and Johnson, 1980) กล่าวถึงอุปลักษณ์ (metaphor) ว่าประกอบด้วยมโนทัศน์ 2 มโนทัศน์ เนื้อแท้ของอุปลักษณ์คือการเข้าใจ (understanding) และการมีประสบการณ์ (experiencing) สิ่งหนึ่งหรือประสบการณ์หนึ่งในรูปของอีกสิ่งหนึ่งหรืออีกประสบการณ์หนึ่ง

'The essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing or experience in terms of another'

(Lakoff and Johnson, 1980: 455)

ตัวอย่างเช่น การเข้าใจการโต้แย้งในรูปของสงคราม "ARGUMENT IS WAR" (ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่หมายถึง มโนทัศน์) เป็นมโนทัศน์อุปลักษณ์ (conceptual metaphor) ประกอบด้วยมโนทัศน์ 2 มโนทัศน์คือ มโนทัศน์สงคราม (WAR) กับมโนทัศน์การโต้แย้ง (ARGUMENT) มโนทัศน์สงครามเป็นมโนทัศน์ที่ถูกนำมาใช้ในการอธิบายมโนทัศน์การโต้แย้ง เนื่องจากมโนทัศน์สงครามมีโครงสร้างชัดเจน กล่าวคือในสงครามมี 2 ฝ่ายต่อสู้กัน ผลของการต่อสู้คือฝ่ายหนึ่งแพ้ อีกฝ่ายหนึ่งชนะ มโนทัศน์สงครามจึงถูกนำมาอธิบายมโนทัศน์การโต้แย้งซึ่งเป็นนามธรรม ในการโต้แย้งมี 2 ฝ่ายโต้แย้งกัน ผลของการโต้แย้งคือฝ่ายหนึ่งแพ้ อีกฝ่ายหนึ่งชนะ

อุปลักษณ์ตามความเห็นของอุลล์มันน์และเลคอฟฟ์กับจอห์นสันสอดคล้องกันคือ อุปลักษณ์มีหลักการอยู่ที่ความคล้ายคลึงกันของสิ่งสองสิ่ง ส่วนที่แตกต่างกันคืออุลล์มันน์อธิบายอุปลักษณ์ในระดับความหมาย เลคอฟฟ์กับจอห์นสันอธิบายอุปลักษณ์ในระดับมโนทัศน์ ไฮน์ และคณะ (Heine et al.,1991a) กล่าวถึงการกลายจากคำเรียกอวัยวะเป็นคำวิเศษกรณ์บอกบริเวณว่าเกิดขึ้นในลักษณะเป็นอุปลักษณ์คืออุปลักษณ์มโนทัศน์พื้นที่ (SPACE) ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมกับมโนทัศน์สิ่ง (OBJECT) ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรมตัวอย่างคำว่า megbé 'back' ในภาษาเอเว (Ewe)

(7) é - pé megbé fá
3SG-POSS back be cold
'His back is cold.'

(8) e le xɔ a megbe
3SG is house DEF behind
'He is at behind the house.'

คำว่า megbé ในตัวอย่าง (7) เป็นคำนาม หมายถึง หลังซึ่งเป็นอวัยวะของร่างกาย และอยู่ในขอบเขตมโนทัศน์สิ่ง ส่วนคำว่า megbé ในตัวอย่าง (8) เป็นคำวิเศษกรณ์บอกบริเวณ (postposition) หมายถึงบริเวณข้างหลัง และอยู่ในขอบเขตมโนทัศน์พื้นที่ คำที่ใช้เรียกอวัยวะ "หลัง" ถูกนำมาเป็นคำวิเศษกรณ์บอก

บริเวณข้างหลัง เนื่องจาก "หลัง" เป็นสิ่งที่มีโครงสร้างชัดเจนเป็นรูปธรรม จึงถูกนำมาอธิบาย "บริเวณข้างหลัง" ซึ่งเป็นนามธรรม

ในภาษาไทยล้านนาปัจจัยอุปลักษณ์มีส่วนทำให้คำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทด้วยกล่าวคือ อุปลักษณ์ทำให้เกิดการเปรียบให้สิ่งมีส่วนต่าง ๆ แบบอวัยวะของคนเช่น ทำให้วัดมีส่วนที่เป็นหน้า (คือส่วนที่มีประตูทางเข้า) แบบหน้าของคน อาจกล่าวได้ว่าอุปลักษณ์แบบนี้เป็นอุปลักษณ์มโนทัศน์สิ่ง (OBJECT) กับมโนทัศน์คน (PERSON) ซึ่งยังไม่ได้ทำให้คำว่า หน้า กลายเป็นคำบุพบท จนกระทั่งเกิดการขยายความหมาย "หน้า" ของวัดให้ครอบคลุมบริเวณข้างหน้าซึ่งอยู่ในขอบเขตมโนทัศน์พื้นที่ (SPACE) คำว่า หน้า จึงเป็นคำบุพบทและมีความหมายบอกบริเวณ ดังตัวอย่าง

(5) เจ้าจ่าบ้านค็มาทวยมาตั้งอยู่<u>หน้า</u>วัดบุพพาทั้นแล (ตำนานพื้น, 106)
วัดบุพพาถูกเปรียบให้มีส่วนที่เป็นหน้า แล้วส่วนที่เป็นหน้าของวัดบุพพาถูกเปรียบกับบริเวณข้างหน้าวัด ทำให้คำว่า หน้า เป็นคำบุพบทและมีความหมายบอกบริเวณ

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่อาจมีส่วนทำให้คำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทคือปัจจัยทางวากยสัมพันธ์ซึ่งเป็นปัจจัยเกี่ยวกับการปรากฏของคำ โคลเวอร์ (1984, 7) กล่าวถึงคำเรียกอวัยวะว่าเป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวกับ 'ความเป็นเจ้าของ' อยู่ ในภาษาไทยคำเรียกอวัยวะที่ปรากฏในประโยคเช่น "ดิฉันต้องล้าง<u>หน้า</u>" คำว่า หน้า ปรากฏได้โดยไม่ต้องมีคำแสดงความเป็นเจ้าของมาขยาย แต่หากคำเรียกอวัยวะต้องแสดงความสัมพันธ์แบบส่วนย่อย-ส่วนรวม (part-whole relations) เช่น <u>หน้า</u>ของสิ่งใด หรือ <u>หลัง</u>ของสิ่งใด คำเรียกอวัยวะนั้นจะต้องการส่วนขยายที่ตามมาเป็นคำนาม เพราะคำเรียกอวัยวะเหล่านี้ระบุส่วนย่อยของสิ่ง (part of) ดังนั้นจึงต้องการคำขยายที่เป็นคำนามแสดงส่วนรวมของสิ่งนั้น (whole) ตัวอย่างเช่น

(9) หน้าบ้านสีน้ำตาล

(10) หลังอาคารไม่สวยเลย (Kolver, 1984 : 7)

คำว่า หน้า และ หลัง ในตัวอย่าง (9) และ (10) เป็นคำระบุส่วนย่อยของสิ่งคือ ส่วนหน้าของบ้าน และส่วนหลังของอาคาร คำว่า หน้า และ หลังในที่นี้ยังคงเป็นคำนามอยู่คือ เป็นหน่วยหลักของนามวลี ผู้วิจัยเห็นว่าคำเรียกอวัยวะ เช่นคำว่า หน้า ที่ปรากฏหน้าคำนามโดยไม่มีคำว่า "ของ" เช่น "จักรยานอยู่หน้าโบสถ์" อาจมีความหมายที่บอกทั้ง "ส่วนหน้าของโบสถ์" ซึ่งในกรณีนี้คำว่า หน้า เป็นคำนาม และมีความหมาย "บอกบริเวณข้างหน้า" เพิ่มเข้ามาด้วย คำว่า หน้า ที่มีทั้งสองความหมายจึงอาจเป็นทั้งคำนามและคำบุพบท เมื่อคำว่า หน้า พัฒนาเป็นความหมายบอกบริเวณข้างหน้าและไม่ได้หมายถึงหน้าของคนหรือหน้าของสิ่ง คำว่า หน้า จึงกลายเป็นคำบุพบท

<u>กระบวนการกลายจากคำนามเรียกอวัยวะเป็นคำบุพบท</u>

กระบวนการกลายจากคำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทมี 3 กระบวนการได้แก่ กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการสูญคุณสมบัติของหมวด และ กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป

1. กระบวนการอุปลักษณ์

กระบวนการอุปลักษณ์เป็นกระบวนการเปรียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง กระบวนการเปรียบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 องค์ประกอบคือ สิ่งที่เราต้องการสื่อ (tenor) และ สิ่งที่เรานำมาเปรียบ (vehicle) (Ullmann, 1979) กระบวนการอุปลักษณ์เป็นกระบวนการเริ่มต้นที่เกิดขึ้นในกระบวนการกลายจากคำ

เรียกอวัยวะเป็นคำบุพบท กล่าวคือ มีการเปรียบให้สิ่งมีส่วนต่าง ๆ แบบคนเช่น เปรียบโบสถ์ให้มีส่วนที่เป็นหน้าของโบสถ์ หลังของโบสถ์ เป็นต้น ดูในภาพที่ 6

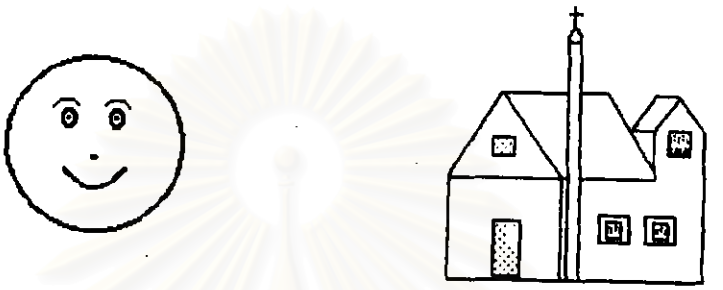

หน้าคน หน้าโบสถ์

ภาพที่ 6 ภาพแสดงการเปรียบหน้าโบสถ์กับหน้าคน

การเปรียบหน้าคน กับ หน้าโบสถ์ทำให้ความหมายของคำว่า หน้า ถูกขยาย (extension) ออกไปคือจากความหมายที่หมายถึงอวัยวะซึ่งเป็นส่วนของร่างกาย กลายเป็นส่วนของสิ่งไม่มีชีวิต คำว่า หน้าคน และ หน้าโบสถ์ ยังคงเป็นคำนามอยู่เช่น "หน้าเธอเปื้อน" หรือ "เขาทาสีหน้าโบสถ์" เป็นต้น ต่อมาเกิดการเปรียบในลักษณะที่เป็นนามธรรมมากขึ้นคือเปรียบบริเวณ (space) ให้มีส่วนที่เป็นหน้าและหลัง ความหมายของคำว่า หน้า ขยายออกไปในลักษณะที่เป็นนามธรรมมากขึ้นคือ "บอกบริเวณข้างหน้า" ดังปรากฏในภาพที่ 7

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

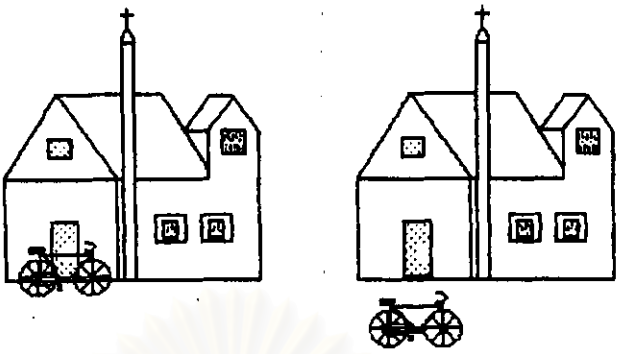

รูปที่ 1 รูปที่ 2

(ดัดแปลงจาก Svorou, 1988)

ภาพที่ 7 ภาพแสดงการเลื่อนของความหมายของคำว่า หน้า

ในรูปที่ 1 ส่วนที่เป็น *หน้าโบสถ์* คือส่วนที่เรามองเห็นประตู คำว่า หน้าโบสถ์ ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่ายังคงหมายถึงส่วนที่เป็น "หน้า" ของโบสถ์จริง ๆ หากกล่าวว่า "จักรยานอยู่หน้าโบสถ์" นั่นคือ จักรยานอยู่ตรงหน้าของโบสถ์จริงคืออยู่ส่วนที่เป็นประตูทางเข้าโบสถ์

ในรูปที่ 2 คำว่า หน้าโบสถ์ ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง ส่วนที่เป็น "หน้า" ของโบสถ์จริง ๆ แต่เป็นบริเวณ (region) ที่ส่วนที่เป็นหน้าของโบสถ์คลุมไปถึง ความหมายของหน้าโบสถ์ในรูปที่ 2 เป็นความหมายบอกบริเวณ ดังนั้นหากกล่าวว่า "จักรยานอยู่หน้าโบสถ์" นั่นหมายความว่า จักรยานอยู่บริเวณข้างหน้าโบสถ์ไม่ได้หมายความว่า จักรยานอยู่ตรงหน้าของโบสถ์ จะเห็นได้ว่าความหมายของคำว่า หน้า ในรูปที่ 2 มีลักษณะเป็นนามธรรมมากขึ้น

การเลื่อนจากคำนามเรียกอวัยวะเช่น คำว่า หน้า เป็นคำบุพบทและมีความหมายบอกบริเวณข้างหน้าในภาษาไทยล้านนาเริ่มต้นด้วยกระบวนการอุปลักษณ์ให้วัดมีส่วนที่เป็นหน้า (คือส่วนที่มีประตู) แบบคน ความหมายของคำว่า หน้า ถูกขยายออกจากหน้าซึ่งหมายถึงอวัยวะของคนเป็นหน้าของวัด ผู้วิจัยพบข้อความที่แสดงให้เห็นการเปรียบอวัยวะของคนกับส่วนของศาลาในเรื่องรสนันทชาดกดังนี้ "หัวแฟ่งข้าจุ่งหื้อเปนหน้าทวารสาลา" อวัยวะส่วนที่เป็นหน้าของคนอยู่ตรงส่วนที่เป็นหัวของคน ตัวละครอธิษฐานขอให้ร่างกายของตนกลายเป็นศาลา และขอให้อวัยวะ

ส่วนที่เป็นหัวของตนกลายเป็นหน้าประตูศาลา คำว่า หน้า ในที่นี้จึงยังคงเป็นคำนาม ซึ่งหมายถึงส่วนที่เป็นหน้าของศาลา

ในตัวอย่างที่ (5) คำว่า "หน้า" ของวัดซึ่งเคยเป็นคำนามหมายถึงส่วนหน้าของวัดกลายเป็นคำบุพบทและหมายถึง "บริเวณ" ข้างหน้าวัดบุพพา

(5) เจ้าจ่าบ้านก็มาทวยมาตั้งอยู่หน้าวัดบุพพาหั้นแล (ตำนานพื้น, 106)

คำว่า หน้า เป็นคำบุพบท หมายถึงบริเวณข้างหน้าวัดบุพพาซึ่งเป็นบริเวณที่เจ้าจ่าบ้านอยู่

การเลื่อนความหมายของคำว่า หน้า จากหน้าของคนหรือหน้าของสัตว์เป็นหน้าของสิ่งที่ไม่มีชีวิตอาจมีลักษณะต่อเนื่อง (continuum) ดังในแผนภูมิ

(ดัดแปลงจาก Svorou, 1988 : 162)

แผนภูมิที่ 5 แผนภูมิแสดงความต่อเนื่องของการเลื่อนความหมาย

ไฮน์ และคณะ (Heine et al., 1991b) กล่าวถึงการซ้อนกัน (overlap) ของความหมายของคำ ซึ่งแสดงให้เห็นความต่อเนื่องของการเลื่อนความหมายจากอวัยวะของคนเป็นส่วนของสิ่ง และจากส่วนของสิ่งเป็นบริเวณ ดังตัวอย่างคำว่า megbé 'หลัง'

(11) megbé keke - ádé le é - sí

back broad - INDEF be POSS - hand

ก. 'He has a broad back.'

ข. 'Its backside is broad.'

คำว่า megbé ในที่นี้หมายถึง อวัยวะของร่างกาย "หลัง" หรือหมายถึง ส่วนหลังของสิ่งไม่มีชีวิต ก็ได้

(12) dzra xɔ - á pé megbé dɔ́

prepare house - DEF POSS back ready

'Prepare the back wall of / the place behind the house!'

คำว่า megbé ในที่นี้อาจหมายถึง ส่วนหลังของสิ่ง หรือสถานที่ข้างหลังสิ่งนั้น

การซ้อนกันของความหมายแสดงให้เห็นว่า การที่ความหมายบอกบริเวณมาแทนที่ความหมายบอกส่วนของสิ่งไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่เป็นแบบค่อย ๆ เป็น ความหมายบอกส่วนของสิ่งยังคงมีอยู่ร่วมกัน (coexist) กับความหมายบอกบริเวณ ไฮน์ และคณะ ยังได้ให้ตัวอย่างที่แสดงขั้นตอนที่อยู่ตรงกลาง (intermediate) ระหว่างการกลายจากส่วนของสิ่งเป็นสถานที่ด้วย ดังนี้

(13) é - pé megbé fá

3SG - POSS back be cold

'His back is cold.'

คำว่า megbé ในที่นี้หมายถึงอวัยวะของร่างกาย

(14) e kpɔ́ xɔ - á pé megbé nyúíé má a?
2SG see house - DEF POSS back nice DEM Q
'Do you see that nice back wall of the house?'
คำว่า megbé ในที่นี้โอน (transferred) ความหมายจาก "หลัง" อวัยวะของคน (หรือสัตว์) ไปสู่ "ส่วนหลัง" ของบ้าน

(15) xɔ - á megbé le nyúíé
house - DEF back be nice
'The place behind the house is nice.'
คำว่า megbé ในที่นี้โอนความหมายจาก "ส่วนหลัง" ของบ้าน ไปสู่ "บริเวณข้างหลัง" ซึ่งยังคงมีความหมายเกี่ยวกับส่วนหลังของบ้านอยู่

(16) e le xɔ - a megbé
3SG be house - DEF behind
'He is at the back of the house.'
คำว่า megbé ในที่นี้หมายถึงบริเวณข้างหลัง

ในภาษาไทยล้านนาผู้วิจัยพบว่าความหมายของคำเรียกอวัยวะหน้า หลัง และข้างแสดงให้เห็นการเลื่อนความหมายเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยพบว่าคำว่า หน้า หลัง ที่หมายถึงอวัยวะของคนปรากฏในข้อมูลมีความถี่มากกว่าอวัยวะของสัตว์และส่วนของสิ่ง และพบคำว่า ข้าง ที่หมายถึงอวัยวะของคน 11 ครั้ง ไม่พบคำว่า ข้าง ที่หมายถึงอวัยวะของสัตว์ (ผู้วิจัยแสดงด้วยสัญลักษณ์ @ หมายถึงไม่พบในข้อมูล ความหมายดังกล่าวอาจมี แต่ผู้วิจัยไม่พบในข้อมูล) ผู้วิจัยพบคำว่า ข้าง ที่หมายถึงส่วนของสิ่ง 16 ครั้ง (แสดงในตารางที่ 5) ตัวอย่างความหมายของคำเรียกอวัยวะ

คำเรียกอวัยวะที่หมายถึงอวัยวะของคน

(17) อันว่าหน้าแห่งข้าหาวัณณะบ่ได้ (รสนันท)

(18) . . .แลบ่ได้หันหน้าลูกรักแห่งตน (สิริวิปุล)

(19) อันว่าพระญาทัง 2 อันเปนพ่อแลแม่แห่งมหาสัตต์เจ้านั้นมีหน้าอันชุ่มไพด้วยน้ำตา (สุตต2.34)

(20) . . .แล้วค็ลูบยังหลังด้วยมืออันอ่อนสุขุมมาลค็มีแล (สุวัณ, 215)

(21) ข้างท่านเปนเกสัดดุจจะดั่งเกสัดปลานั้นแล (ตำนานเมืองว้อง)

คำเรียกอวัยวะที่หมายถึงอวัยวะของสัตว์

(22) พระญาเบิกค็พลิกหน้าช้างมาทางวันตก (ตำนานพื้น, 38)

(23) เจ้าพรหมกุมมารลงจากหลังช้าง (ตานานเชียง, 36)

คำเรียกอวัยวะที่หมายถึงส่วนของสิ่ง

(24) ในเมื่อเจ้าทังหลาย 4 ตนนั้นไพนาน 7 วันแล้วค็ไพเถิงดอยอัน 1 สูงได้ 2 โยชนะหาหนทางบ่ได้ เทียรย่อมเปนหน้าผาค็มีทังมวลแล (จันท1.7)

(25) เจ้าดูจุ่งดีหน้ากลองเบื้องนี้ (ทธิวา)

(26) แม่นว่าดอกไม้ทิพย์ทังหลายค็จักตกลงมาทั่วทิสสะทังมวลเจืออยู่เหนือหน้าแผ่นดินรอดทุกกล้ำทุกพาย (มส,93)

(27) พระพุทธเจ้าค็ไพสถิตอยืนยำอยู่ยังหลังผาก้อน 1 (ตำนานเชียง,14)

(28) เทวดาค็สำแดงหื้อหันยังตนอันตายนอนหงายไว้ยังข้างหนทางนั้น (อ4)

คำเรียกอวัยวะที่หมายถึงบริเวณ

(29) ข้ามากลายหน้าตูบเขา หันผ้าปกหัวอยู่ชู่ตนบ่ห้วงบ่ติงดีหลีดาย (ตำนานพื้น, 71)

(30) ของห่มเขาบ่มีเท่านอนข้างเตาไฟเพื่ออั้นแล (สมุตต, 29)

คำเรียกอวัยวะ	อวัยวะของคน	อวัยวะของสัตว์	ส่วนของสิ่ง	บริเวณ
หน้า	55	2	18	7
หลัง	23	16	6	10
ข้าง	11	@	16	25

ตารางที่ 5 ตารางแสดงความหมายของคำเรียกอวัยวะ

จากตารางคำว่า หน้า ของคนถูกเปรียบกับส่วนของสิ่งและความหมายของคำว่า หน้า เสื่อนจากหน้าของคนเป็นหน้าของสิ่งพบ 18 ครั้ง ความหมายของคำว่า หน้า เสื่อนจากหน้าของสิ่งเป็นบริเวณพบ 7 ครั้ง คำว่า หลัง ของคนถูกเปรียบกับส่วนของสิ่งและความหมายของคำว่า หลัง เสื่อนจากหลังของคนเป็นหลังของสิ่งพบ 10 ครั้ง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าการเสื่อนความหมายของคำว่า หน้า จากความหมายที่เป็นรูปธรรมเป็นความหมายที่เป็นนามธรรมอาจมีเส้นทางดังนี้ หน้าคน > หน้าของสิ่ง > บริเวณข้างหน้า ทั้งนี้เนื่องจากคำว่า หน้า ที่หมายถึงหน้าของสัตว์บรากฏน้อย ส่วนการเสื่อนความหมายของคำว่า หลัง จากความหมายที่เป็นรูปธรรมเป็นความหมายที่เป็นนามธรรมอาจมีเส้นทางดังนี้

หลังของคน

> หลังของสิ่ง > บริเวณข้างหลัง

หลังของสัตว์

ทั้งนี้เนื่องจากคำว่า หลัง ที่หมายถึงหน้าของคนและหน้าของสัตว์บรากฏในจำนวนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ส่วนการเสื่อนความหมายของคำว่า ข้าง จากความหมายที่เป็นรูปธรรมเป็นความหมายที่เป็นนามธรรมอาจมีเส้นทางดังนี้

ข้างของคน > ข้างของสิ่ง > บริเวณด้านข้าง ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยไม่พบคำว่า ข้าง ที่หมายถึง ข้างของสัตว์ นอกจากนี้คำว่า ข้าง ที่มีความหมายบอกบริเวณมีความถี่

มากกว่าข้างที่เป็นอวัยวะของคนและส่วนของสิ่ง จึงทำให้ดูเหมือนว่าคำว่า ข้าง ค่อนไปทางบุพบทมาก

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับคำที่มีความหมายบอกบริเวณ ผู้วิจัยพบว่ามีการสร้างคำโดยการประสมคำว่า หน้า หลัง กับคำว่า พาย หมายถึง ทาง, ภาย, ฝ่าย, ด้าน, เบื้อง เพื่อทำให้เกิดคำประสมที่เป็นคำนามและมีความหมายบอกบริเวณ "ข้างหน้า" "ข้างหลัง" และ "ด้านข้าง" ดังตัวอย่าง

(31) ส่วนว่างตัวนี้ศีเนรมิตเปนตนผู้ 1 ไพอยู่พายหน้าแห่งเจ้าจันทมาตกกุมมารหั้นแล (จันท1.7)

(32) . . .ศีกินยังปลาทังหลายผู่งอื่นตนอันไพสุดช้อยพายหลังแห่งปลาทังหลายนั้นแล (สุตต1.34)

ผู้วิจัยพบว่าคำประสมเหล่านี้ถูกใช้ในความหมายบอกบริเวณด้วยดังนี้

(33) หมู่ไพมาอยู่พายหน้าคูนั้น (ตำนานพื้นเมือง,63)
คำว่า คู เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ไม่มีความหมายบอกที่อยู่หรือบริเวณ คำว่า พายหน้า เป็นคำที่ถูกนำมาช่วยบอกบริเวณที่ประธาน "หมู่ไพ" อยู่แบบคำบุพบท

(34) พระสิริมัตตพุทธะเจ้าขับเกวียนไพสู่สำนักพระญายั้งเกวียนอยู่พายหลังพระญา (อ,10)
คำว่า พระญา เป็นคำนาม ไม่มีความหมายบอกที่อยู่หรือบริเวณ คำว่า พายหลัง เป็นคำที่ถูกนำมาช่วยบอกบริเวณที่ประธาน "พระสิริมัตตพุทธะเจ้า" หยุดอยู่แบบคำบุพบท

(35) บัดนี้หมู่หัวหน้าฟ้าหงสามารอดเมืองสี่พลันหนี้แล้ว ที้อน้องเราพระเปนเจ้าเมืองพิงเชียงใหม่แต่งริพลมาอยู่พายข้างน้ำริมตง (ตำนานพื้น,92)

คำว่า น้ำริมตง เป็นคำนาม มีความหมายบอกที่อยู่ "แม่น้ำ"
คำว่า พายข้าง เป็นคำที่ถูกนำมาช่วยบอกบริเวณที่ "น้องเรา
พระเบนเจ้าเมืองพิงเชียงใหม่" ยกกองทัพมาตั้งอยู่

คำว่า พายหน้า พายหลัง และ พายข้างเหล่านี้แสดงถึงความต้องการมีรูปภาษาซึ่งเป็นรูปเฉพาะสำหรับความหมายบอกบริเวณเพื่อหลีกเลี่ยงความกำกวมที่เกิดจากคำว่า หน้า หลัง ข้าง เดี่ยว ๆ เพราะเมื่อคำว่า หน้า หลัง ข้างปรากฏหน้าคำนาม คำว่า หน้า หลัง ข้างอาจจะหมายถึงส่วนของสิ่ง หรือหมายถึงบริเวณก็ได้ ดังนั้นการใช้คำประสม พายหน้า พายหลัง และพายข้างแบบคำบุพบทจึงทำให้การบอกบริเวณมีความชัดเจนขึ้น

2. กระบวนการสูญคุณสมบัติของหมวด

กระบวนการสูญคุณสมบัติของหมวด เป็นกระบวนการสูญคุณสมบัติซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของหมวดคำเดิม คำเรียกอวัยวะที่เป็นคำนามมีคุณสมบัติซึ่งเป็นคุณสมบัติประจำหมวดคำนามซึ่งในที่นี้จะแสดงในรูปอรรถลักษณ์ประจำหมวดคำนามคือ [มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่] และ [ปรากฏเป็นหน่วยหลักของนามวลี] คุณสมบัติทั้งสองนี้เป็นคุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับของหมวดคำนาม คำนามยังมีคุณสมบัติอื่น ๆ ด้วยซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ไม่เป็นลักษณะบังคับของหมวดคำนามซึ่งได้แก่ [คำนามปรากฏร่วมกับคำชี้เฉพาะได้ และมีตำแหน่งอยู่หน้าคำชี้เฉพาะ] [คำนามปรากฏร่วมกับส่วนขยายที่เป็นอนุพากย์ได้ และมีตำแหน่งอยู่หน้าอนุพากย์] [คำนามปรากฏร่วมกับส่วนขยายที่เป็นบุพบทวลีแสดงความเป็นเจ้าของ หรือบุพบทวลีแสดงสถานที่ได้ และมีตำแหน่งอยู่หน้าบุพบทวลี] [คำนามปรากฏร่วมกับคำบุพบทได้ และมีตำแหน่งอยู่หลังคำบุพบท] คำบุพบทที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะจะสูญคุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับของหมวดคำนามไป และมีเงื่อนไขการปรากฏในปริบทแตกต่างจากเมื่อเป็นคำนาม ดังนี้

คุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับของหมวดคำนาม	คำเรียกอวัยวะที่เป็นคำนาม	คำเรียกอวัยวะที่เป็นคำบุพบท
[มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่]	[+มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่]	[-มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ แต่มีความหมายเป็นนามธรรมหมายถึงบริเวณ]
[เป็นหน่วยหลักของนามวลี]	[+เป็นหน่วยหลักของนามวลี]	[-เป็นหน่วยหลักของนามวลี]

คำนามเรียกอวัยวะที่กลายเป็นคำบุพบทสูญคุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับของหมวดคำนามไปคือ ไม่มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ แต่มีความหมายเป็นนามธรรมหมายถึงบริเวณ และไม่เป็นหน่วยหลักของนามวลี คำนามเรียกอวัยวะที่กลายเป็นคำบุพบทปรากฏร่วมกับคำนามและมีตำแหน่งอยู่หลังคำนาม ดังนี้

คุณสมบัติที่เป็นลักษณะไม่บังคับของหมวดคำนาม	คำเรียกอวัยวะที่เป็นคำนาม	คำเรียกอวัยวะที่เป็นคำบุพบท
[ปรากฏร่วมกับคำบุพบทได้และมีตำแหน่งอยู่หลังคำบุพบท]	[+ปรากฏร่วมกับคำบุพบทได้และมีตำแหน่งอยู่หลังคำบุพบท]	[+ปรากฏร่วมกับคำนามและมีตำแหน่งอยู่หน้าคำนาม]

(36) . . .แล้วศีลูบยังหลังด้วยมืออันอ่อนสุขุมมาลศีมีแล (สุวัณ, 215)

คำว่า หลัง เป็นคำนาม มีคุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับของหมวดคำนามคือ มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ และเป็นหน่วยหลักของนามวลี คำว่า หลัง ปรากฏร่วมกับคำบุพบทได้และมีตำแหน่งอยู่หลังคำบุพบท "ยัง"

(5) เจ้าจำบ้านศีมาทวยมาตั้งอยู่หน้าวัดบุพพาหั้นแล (ตำนานพื้น, 106)

คำว่า หน้า เป็นคำบุพบท ไม่มีคุณสมบัติที่เป็นลักษณะบังคับของ

หมวดคำนามคือไม่มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ และไม่เป็นหน่วยหลักของนามวลี คำว่า หน้า ที่เป็นคำบุพบทปรากฏร่วมกับคำนามและมีตำแหน่งอยู่หน้าคำนาม "วัดบุพพา"

3. กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป

กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไปเป็นกระบวนการทำให้อรรถลักษณ์* เจาะจงในคำนามเรียกอวัยวะหายไป เนื่องจากคำนามเรียกอวัยวะที่กลายเป็นคำบุพบทไม่มีความหมายประจำคำที่หมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ ส่วนอรรถลักษณ์ที่เหลือเป็นอรรถลักษณ์ที่ไม่ใช่อรรถลักษณ์เจาะจงจริงจะถูกทำให้เป็นนามธรรม ตัวอย่างคำว่า หน้า

---

*อรรถลักษณ์ที่ใช้อธิบายในกระบวนการนี้เป็นอรรถลักษณ์ของคำนาม ส่วนอรรถลักษณ์ [มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่] และ อรรถลักษณ์ [เป็นหน่วยหลักของนามวลี] เป็นอรรถลักษณ์ของหมวดคำนาม ซึ่งเป็นอรรถลักษณ์ในระดับสูงกว่าอรรถลักษณ์ของคำนาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

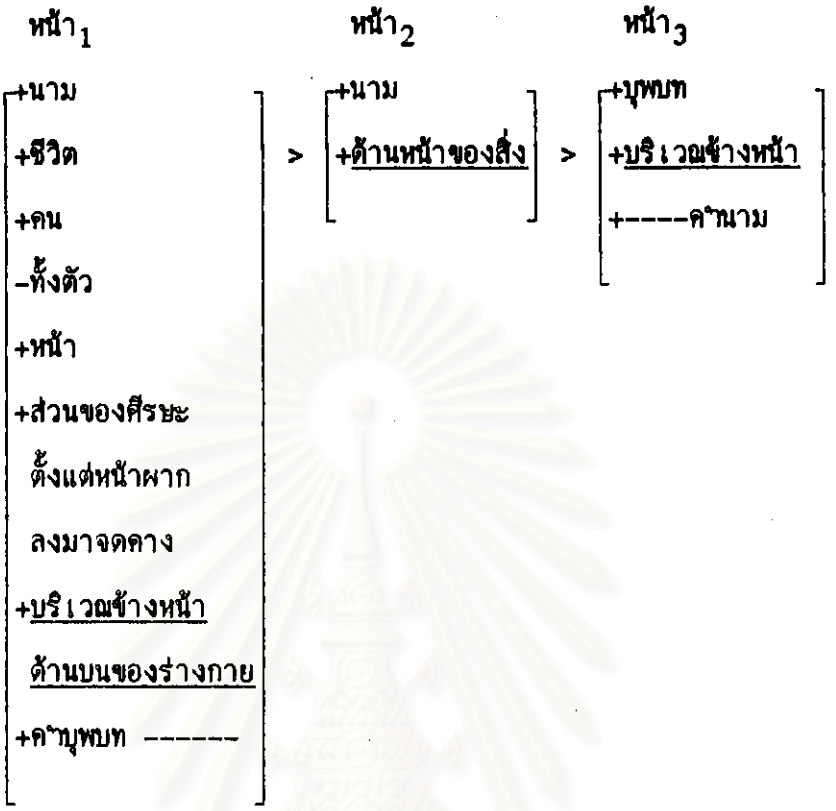

(5) เจ้าจ่าบ้านศึมาทวยมาตั้งอยู่หน้าวัดบุพพาหั้นแล (ตำนานพื้น, 106)

กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไปจะทำให้อรรถลักษณ์เจาะจงในคำนาม เรียกอวัยวะ "หน้า$_1$" ซึ่งได้แก่ [+นาม] [+ชีวิต] [+คน] [-ทั้งตัว] [+หน้า] [+ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง] หายไป เนื่องจากคำว่า หน้า ที่เป็นคำบุพบทไม่ได้หมายถึง หน้าซึ่งเป็นอวัยวะของร่างกายอีกต่อไป แต่มีความหมายบอกบริเวณ อรรถลักษณ์ที่เหลือเป็นอรรถลักษณ์ที่ไม่ใช่อรรถลักษณ์เจาะจงคำนามจริง ซึ่งได้แก่ [บริเวณข้างหน้าด้านบนของร่างกาย] อรรถลักษณ์นี้เอื้อให้ความหมายของคำว่า หน้า ขยายออกไปโดยผ่านการอุปลักษณ์ นั่นคือเปรียบให้วัดมีส่วนที่เป็นหน้าแบบคน คำว่า หน้า จึงขยายความหมายจากหน้าของคนเป็นหน้าของวัดดังในความหมายของคำว่า หน้า$_2$ และคำว่า หน้า ซึ่งหมายถึงด้านหน้าของสิ่งได้ถูกขยายความหมายออกไปอีกให้มีความหมายครอบคลุมบริเวณด้านหน้าของวัด ดังในความหมายของคำว่า หน้า$_3$ ซึ่งหมายถึงบริเวณข้างหน้าและเป็นความหมายที่เป็นนามธรรมมากขึ้น ส่วนอรรถลักษณ์ที่แสดงเงื่อนไขการปรากฏในบริบทของคำแสดงให้เห็นการเปลี่ยน

แปลงการปรากฏคือ เมื่อคำว่า หน้า กลายเป็นคำบุพบท คำว่า หน้า ปรากฏร่วมกับคำนาม และมีตำแหน่งอยู่หน้าคำนาม ส่วนคำว่า หน้า ที่เป็นคำนามปรากฏร่วมกับคำบุพบทและมีตำแหน่งอยู่หลังคำบุพบท

โดยสรุปปัจจัยที่ทำให้คำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชกลายเป็นคำบุพบทมี 3 ปัจจัยซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางความหมายบอกบริเวณที่มีอยู่ในคำนามเรียกอวัยวะซึ่งเอื้อให้คำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทและมีความหมายบอกบริเวณ นอกจากนี้ปัจจัยอุปลักษณ์ก็มีส่วนช่วยให้คำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทกล่าวคือช่วยให้เกิดการเปรียบให้สิ่งมีส่วนต่าง ๆ แบบคน ซึ่งมีผลทำให้ความหมายของคำเรียกอวัยวะเลื่อนจากความหมายที่เป็นรูปธรรมเป็นความหมายที่เป็นนามธรรม ส่วนปัจจัยทางวากยสัมพันธ์ก็อาจมีส่วนทำให้คำเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทได้เช่นกันกล่าวคือการที่คำเรียกอวัยวะต้องการคำนามอีกคำหนึ่งมาเป็นส่วนขยายและปรากฏหน้าหน้าคำนามนั้นโดยไม่มีคำว่า "ของ" ปรากฏด้วยอาจทำให้คำเรียกอวัยวะมีความหมายบอกส่วนของสิ่งและมีความหมาย "บอกบริเวณ" เพิ่มเข้ามาด้วย จนในที่สุดกลายเป็นคำที่มีความหมายบอกบริเวณและไม่ได้หมายถึงอวัยวะของคนหรือส่วนของสิ่งอีกต่อไป คำเรียกอวัยวะจึงกลายเป็นคำบุพบท

ส่วนกระบวนการที่ทำให้คำนามเรียกอวัยวะกลายเป็นคำบุพบทมี 3 กระบวนการ ซึ่งได้แก่กระบวนการอุปลักษณ์ กระบวนการสูญคุณสมบัติของหมวด และกระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป กระบวนการที่มีบทบาทสำคัญในการกลายจากคำนามเรียกอวัยวะเป็นคำบุพบทคือ กระบวนการอุปลักษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการเปรียบสิ่งที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมเช่น เปรียบบริเวณ "ข้างหน้า" กับ หน้าของสิ่ง ความหมายของคำว่า หน้า จึงขยายออกไปจากเดิมที่หมายถึง หน้าของคน เป็น หน้าของสิ่ง และจาก หน้าของสิ่ง ขยายออกเป็น บริเวณข้างหน้า ส่วนกระบวนการสูญคุณสมบัติของหมวดเป็นกระบวนการทำให้คำนามเรียกอวัยวะที่กลายเป็นคำบุพบทสูญคุณสมบัติของหมวดคำนามไปคือไม่มีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ และไม่เป็นหน่วยหลักของนามวลี คำนามเรียกอวัยวะที่กลายเป็นคำบุพบทปรากฏร่วมกับคำนามและ

มีตำแหน่งอยู่หน้าคำนาม ส่วนกระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไปเป็นกระบวนการทำให้อรรถลักษณ์เจาะจงคำนามหายไป เนื่องจากคำนามเรียกอวัยวะที่กลายเป็นคำบุพบทจะไม่มีความหมายประจำคำที่หมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ ส่วนอรรถลักษณ์ที่เหลือซึ่งเป็นอรรถลักษณ์ที่ไม่ใช่อรรถลักษณ์เจาะจงจริงเอื้อให้ความหมายของคำขยายออกไปจนกระทั่งมีความหมายบอกบริเวณในที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย